

MENZUMEYA “MEM Û ZÎNE” YA KURDÎ

Mesûd YEŞİLKAYA

“Mem û Zîne” destana trajîk a di gencan a. Destane serre 1393î de Cizîrî de yena meydan û destane de eşqê di gencî ra behs beno. Nê gencî roşanê newrozî de yewbînan vînenî û bi eşq bendeyê yewbînan benî. Destane bi şekila dramatîk qediyena û hurdî zî mirênî. Çi heyf o ke nêrasenî yewbînan. Destana “Mem û Zîne” verê mîladî ra hetanê nika mîyanê şarê kurdan de vajiyena û destane sey senîniyeya mîtolojîk hesibiyena û mîyanê edebîyatê dinya de cayêka muhîm gena. “Mem û Zîne” sey “Leyla û Mecnûn”, “Kerem û Asli”, “Ferhat û Şîrîn” û “Romeo û Julîet” dinya de yena şinasnayîş.

I. Menzumeya “Mem û Zîne” ya Kurmanckî

Destanê “Mem û Zîne” yê bi kurmanckî reya verêne şîiranê Elîyê Herîrîyî (1530-1600) de dima zî şîiranê Melayê Cizîrîyî (1567-1640) de yeno behskerdiş. Hetê Ehmedê Xanî ra zî bi şekla menzum û tarza mesnevî ameyo nuştiş. Ehmedê Xanî (1650-1707) menzumeya xo serre 1694î de tamam kerdo û menzumeye de ca dayo 2657 beyîtî. Ehmedê Xanî pê no xebata xo mîyanê edebîyatê Kurdî ya klasîkî de cayêko muhîm girewto. Eserê ey hem hetê ziwani ra hem zî hetê edebîyatî ra zaf muhîm o. Menzumeya “Mem û Zîne” ya Kurmanckî ra nimuneyî:

Mem û Zîn her du yek tayê

*Siya zulfê kirim tala*¹

Elîye Herîrî

Mûyek ez ji te nadim bi dused Zîn û Şîrînan

*Çi dibit ger tu hesêb kî mi bi Firhad û Memê*²

Melayê Cizîrî

Nexmê wê ji perdeyê derînim

*Zîne û Memê ji nû vejînim*³

Ehmedê Xanî

¹ Neqlkerdox: Yıldırım, Kadri, Ehmedê Xanî'nin Fikir Dünyası, Ağrı Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları, Ağrı, Mart 2011, r. 42.

² Melayê Cizîrî, Dîwan, (Amadekar: Selman Dilovan), Nûbihar, Stenbol, 2010, r. 228.

³ Ehmedê Xanî, Mem û Zîn, (Amadekar: Huseyn Şemrexî), Nûbihar, Stenbol, 2010, r. 50.

Menzumeya “Mem û Zîne” ya Ehmedê Xanî hetê nê nuştoxan ra ameyo çarnayîş:

- 1- Hetê Prof. M. Saîd Ramazan El-Butîyî ra tercumeyê Erebkî bîyo û sey roman nusîyayo. Serre 1957î de Dimişk de hetê Daru'l-Fikr çap bîyo.
- 2- Hetê Margret Rodînkoyî ra tercumeyê Rûskî bîyo û serre 1962î Moskova de çap bîyo.
- 3- Hetê Abdullah Ubyanî ra tercumeyê Fariskî bîyo û serrê 1963î de çap bîyo.
- 4- Hetê M.Emîn Bozarslanî ra tercumeyê Tirkî bîyo.û serre 1968î de hetê Weşanxaneyê Korali çap bîyo.

II. Menzumeya “Mem û Zîne” ya Kirdkî (Kirmanckî)

Menzumeya “Mem û Zîne” ya bi kirdkî (kirmanckî) reya verêne hetê Mehdî Ozsoyî (1944-2009) ameya nuştîş û hûmara yewendesine ya kovara Şewçila (humara 11.) de vejîyaya. Goreyo ke Roşan Lezgîn nuştîyê xo yê derheqê “Mem û Zîne” û şair Mehdî Ozsoyî de nušto û her di rêzanê verênan sey delîl nîşan dano, vano, Mehdî Ozsoyî 1976 de dest bi nuştîşê menzumeya “Mem û Zîne” kerdo. Her di rêzê verênî yê Mem û Zîne wina yê:

Hinzar now sêy û hotay şeş; imser

Dêrd-belê mi ser zaf ûmê pyêser⁴

Mehdî Ozsoy

Mehdî Ozsoy keyê Şêx Elîyê Palî ra yo. 1944î de Pali de ameyo dinya û çoleyê 2009î de şîyo rehmet. Mehdî Ozsoyî zaf şîrî nuştê la weşîya xo de pêrunê nimitê. Di aşmî verê mergê xo dayê cinîya xo, vato, badê mergê mi, nînan bide qijanê mi. Lajanê Mehdî Ozsoyî ra Felatî par heme destnuştîyê ey dayê nuştox Roşan Lezgînî.

Roşan Lezgîn zaf wext ser o xebitîyayo, pa menzumeya Mem û Zîne, 65 şîrê ey ê kirdkî pêrunê çape rê amade kerde û kitabê M.Mehdî Ozsoyî “Dîwan”î serre 2014î de Weşanxaneyê Roşna ra weşanayê. Ancî nînan ra “Mem û Zîne” û “Gerreyê Feqîrî” kovara Şewçila de, çend şîrê ey zî rojnameyê Newepelî de weşanayê. Mem û Zîna Kirdkî de 195 beytî, yanî 390 misrayî estê. Mem û Zîne ra yew qisim wina yo:

⁴ Özsoy, Mehmet Mehdi, Dîwan, (Amadekar: Roşan Lezgîn), Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2014, r. 21.

*Wisar ig ûme, kên a vil, gulî
Newrûz id kêf êst qay qulûn qulî*

*In qeflê kênûn, ay ê lacûn û
Xortûn û kalûn, pîrûn û cûnû*

*Va, roşûn Newrûz darîy' decûn û
Mem îz darbic o, xort ay rocûn û*

*Roşûn Newrûz vîst yowê edar id
Mêm û Tajdîn; di ûmbaz Cizîr id*

*Roc Newrûz id kîrd vecên teberûn
Akerde verdên pencerûn, berûn*⁵

Mehdî Ozsoy

Mem û Zîna Kirdkî tercumeyê menzumeya Mem û Zîna Ehmedê Xanî nîya. Roşan Lezgîn derheqê mezumeya Mehdî Ozsoyî vano: *“Mehdî Ozsoy newe ra, bi terzê xo, goreyê îmkananê kirdkî û bi ûsulê xo nuşta. Coka merdim eşkeno bi rehetî vajo ke Mem û Zîna Kirdkî versiyonêkê cîya yê Mem û Zîna yo.”*⁶

⁵ Özsoy, Mehmet Mehdî, Dîwan, (Amadekar: Roşan Lezgîn), Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2014, r. 22.

⁶ Lezgîn, Roşan, “Mem û Zîna Kirdkî” , Şewçîla: kovara edebî hunerî, hûmare: 11, Zimistan 2014, Dîyarbekir, r.7.

ÇİMEYİ

Ehmedê Xanî, Mem û Zîn, (Amadekar: Huseyn Şemrexî), Nûbihar, Stenbol, 2010

Lezgîn, Roşan, “Mem û Zîna Kirdkî” , Şewçila: kovara edebî hunerî, hûmare: 11, Dîyarbekir, Zimistan 2014

Melayê Cizîrî, Dîwan, (Amadekar: Selman Dilovan), Nûbihar, Stenbol, 2010

Neqlkerdox: Yıldırım, Kadri, Ehmedê Xanî'nin Fikir Dünyası, Ağrı Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları, Ağrı, Mart 2011

Özsoy, Mehmet Mehdi, Dîwan, (Amadekar: Roşan Lezgîn), Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2014